

Kulturno povijesno nasljeđe Motovuna i Motovunštine

Poljak, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:878926>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA POLJAK

**KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE
MOTOVUNA I MOTOVUNŠTINE**

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA POLJAK

**KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE
MOTOVUNA I MOTOVUNŠTINE**

Završni rad

Studentica: Ivana Poljak

Broj indeksa: 445-KT

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Kulturna povijest Hrvatske

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertosa

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Poljak, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 20. kolovoza 2019.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Ivana Poljak, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesno nasljeđe Motovuna i Motovunštine“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Studentica

U Puli 20. kolovoza 2019.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. OPĆENITO O MOTOVUNU	2
1.1. Karakteristike grada.....	3
2. KULTURNO - POVIJESNO NASLJEĐE MOTOVUNA	6
2.1. Povijest Motovuna i Motovunštine.....	6
2.2. Arhitektura i znamenitosti	7
2.2.1. Gradiziol	7
2.2.2. Crkva Blažene Djevice Marije od Servita.....	8
2.2.3. Kula i lapidarij	8
2.2.4. Komunalna palača.....	9
2.2.5. Trg Josefa Ressela.....	10
2.2.6. Glavna vrata i gradske zidine.....	10
2.2.7. Lođa	11
2.2.8. Crkva sv. Stjepana i zvonik	11
2.2.9. Palača Polesini	12
2.2.10. Borgo.....	13
2.2.11. Crkva sv. Antuna Padovanskog i sv. Ciprijana.....	14
2.2.12. Hospicij	14
2.2.13. Crkva sv. Ivana Krstitelja i Blažene Djevice Marije od Vrata.....	14
2.3. Znameniti Motovunci	15
3. PRIMJER DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ KULTURNOG TURIZMA.....	17
3.1. Motovun film festival	17
3.2. Parenzana.....	17
3.3. Veli Jože i Istra Inspirit	18
ZAKLJUČAK	20
POPIS LITERATURE	21
POPIS SLIKA	23
SAŽETAK.....	24
SUMMARY	25

UVOD

Motovun je više od 3500 godina smješten na vrhu strmog, 277 metara visokog brda, odakle s visoka nadgleda dolinu rijeke Mirne. Zbog svoje arhitektonske vrijednosti i izuzetne očuvanosti, stari grad Motovun proglašen je spomenikom kulture najviše kategorije, a predložen je i za upis na UNESCO-vu listu svjetske kulturne baštine (Radojčić, 2010.).

Kulturno-povijesno nasljeđe Motovuna i Motovunštine vrlo je bogato i do danas sačuvano. Bitno je nastaviti ulagati u očuvanje baštine i predstaviti ga u obliku zapanjujuće cjeline i priče koja je već sama po sebi gotov proizvod. Stoga se ovaj rad temelji upravo na tome, na naglašavanju bogatstva povijesti i nasljeđa koje nam nudi ovaj karakteristični istarski gradić u unutrašnjosti poluotoka. Na temelju primjera dobre prakse pokušat će se dočarati potencijal za razvoj kulturnog turizma.

Metodologija je izrade ovoga rada, prije svega, upoznavanje s njegovom temom i problematikom, zasnovana na prikupljenim podacima te njihovoj analizi i obradi. Nakon toga, slijedi postavljanje hipoteze: „Dobro osmišljenom strategijom temeljenom na povijesti i mitovima mogu se privući novi posjetioći“.

„Nova vrsta“ turista zapravo su vrlo osviješteni turisti, intelektualci željni „konzumiranja“ još dosad neviđenih turističkih ponuda. Stoga su kulturni turizam i baština u porastu i pridonose atraktivnosti turističke destinacije pa su, prema tome, često i preduvjet turističkog odabira.

U prvom dijelu rada navedene su opće informacije o Motovunu. To je ujedno i uvertira u ono čime sve raspolaže ovaj lijep istarski gradić koji još nikoga nije ostavio ravnodušnim.

U drugom dijelu rada jezgrovito je prikazano kulturno-povijesno nasljeđe Motovuna, na način da je podijeljeno u potpoglavlja. Svaka vladavina kroz koju je Motovun prošao ostavila je iza sebe djelić povijesti utkan u velebnе građevine, o kojima će u nastavku biti riječi. Posljednje poglavlje bit će posvećeno znamenitim Motovuncima.

U trećem dijelu rada navedeno je nekoliko primjera dobre prakse za razvoj kulturnog turizma. Predstavljene su tri različite manifestacije koje oživljavaju tradiciju, povijest i lokalna vjerovanja ondašnjih stanovnika.

Nakon ovih faza donesen je zaključak i poneka preporuka za posjet Motovunu.

1. OPĆENITO O MOTOVUNU

Motovun je jedno od najpoznatijih mletačkih naselja u unutrašnjosti Istre, a prema starom srednjovjekovnom sustavu imao je status kaštela (*Castello di Montona*) te je tako i zabilježen u onodobnim povijesnim vrelima. Od dolaska pod mletačku vlast njime je upravljao podestat (Bertoša, 2008.).

Vladavine nad Motovunom neprekidno su se izmjenjivale kroz dugi niz stoljeća, sve dok se u drugoj polovici 13. stoljeća Venecija nije izborila za vlast. U idućih pet stoljeća vladavine „Kraljice Svih Mora“ nastali su najvažniji kulturni i povijesni spomenici te je Motovun kao važno strateško mjesto za Veneciju počeo poprimati današnji oblik grada.

Nakon pada Venecije 1797., Austrija i Italija izmjenjivale su svoju vlast nad Motovunom, sve dok završetkom Drugog svjetskog rata, 1945., nije pripao Jugoslaviji te nakon 1991., kao i veći dio istarskog poluotoka, Republici Hrvatskoj.

Ime Motovuna, kao jednog od najvećih kaštela u Istri, u povijesnim se dokumentima prvi put spominje u listini Rižanske skupštine iz 804., koja predstavlja jedan od najvažnijih dokumenata srednjovjekovne povijesti Istre.

Općina Motovun prostire se na 33,58 kilometara četvornih, a na njezinom području, prema popisu iz 2011., živi 1004 stanovnika. Na području Brkača živi 214, Kaldira 233, Motovuna 481 i Svetog Bartola 73 stanovnika.

Na Motovunštini živi veći broj pripadnika talijanske nacionalne zajednice. Zbog toga su svi natpisi na zgradi općinske uprave i pločama s nazivima mjesta, ulica i trgova ispisani na hrvatskom i talijanskom jeziku. (<http://www.motovun.hr/index.php/opci-podaci/povijest-motovuna>, 28. svibnja 2019.).

U dolini rijeke Mirne nalazi se Motovunska šuma, u doba Venecije najveća u Istri. Ima oblik ipsilona, duga je oko 19 km, a široka 120-1200 m. Ima površinu od 1347 hektara, a najvećim je dijelom (89 %) hrastova, pri čemu stabla dostižu visinu od 16 m (Bertoša, 2008.; Bertoša, 2013.).

1.1. Karakteristike grada

Motovun je jedan od karakterističnih istarskih gradića u unutrašnjosti poluotoka. Njegov je povišeni položaj koji dominira dolinom rijeke Mirne i dolinom prilaznih putova, privukao još u prapovijesti, na izmaku neolita, ilirska i keltska plemena da na njemu izgrade svoju gradinu – kasteljer. U tlocrtu današnjeg Motovuna još se uvijek osjeća građevni raspored gradine: ovalni plato na vrhu brežuljka opkoljen dvostrukim koncentričnim pojasom bedema. Motovun je sačuvao karakter i koncepciju utvrđenog kaštela, što su mu diktirali njegov izbočeni granični položaj i neprekidni ratovi u kojima je sudjelovao tijekom srednjeg vijeka i kasnije, sve do propasti Venecije krajem 18. stoljeća. U svrhu obrane izgrađen je jaki fotrifikacijski sustav koji se obnavljao i pojačavao pa je Motovun najbolje od svih istarskih gradova sačuvao masivne zaštitne zidine visoke i do 15 metara. Obrambenim elementima, koji su se sukcesivno izgrađivali da zaštite dijelove naselja podignute i izvan gradskih zidina zbog sve većeg broja stanovnika, bilo je srednjovjekovno naselje razdijeljeno na tri glavna, međusobno povezana, područja: središte, podgrađe-suburbij, izgrađen neposredno ispod visokih zidina na južnoj padini i predgrađe, zvano Gradicijol, na izduženom istočnom hrptu brežuljka.

Najbolje je očuvan pojas zidina koji je obuhvaćao i branio jezgru naselja. Tom glavnom dijelu grada vode još i danas samo dvije strme i stepeničasto riješene komunikacije, koje su vijugale između zgrada podgrađa i predgrađa. Ove nas dvije ulice vode na tzv. vanjski gradski trg, koji je smješten između prvog i drugog obrambenog pojasa.

Vanjski je trg s tri strane zatvoren građevinskim objektima, a zapadna mu se strana otvara prema dolini Mirne i pitoresknom pejzažu satkanom iz niza valovitih brežuljaka. Pristup ovom trgu sa sjeverne strane branio je jak bastion sjevernih gradskih vrata, čiji je donji dio služio kao prolaz. Istočnu stranu trga formira masivna zgrada gradske palače sagrađena u 13. stoljeću.

Urbanistički, vrlo je dobro riješen smještaj gradske lože, koja zatvara južnu stranu trga ostavljajući samo uski prilaz južnoj komunikaciji na ovaj trg. Loža je podignuta u 17. stoljeću na zidovima ranije obrambene kule.

U sklopu palače, u njezinu južnom dijelu, uređen je prilaz jezgri naselja. Jedinim mogućim pristup u taj dio naselja prolazio je kroz ova, tzv. unutarnja gradska vrata, sagrađena u 14. stoljeću. S unutarnje strane, gradska se vrata otvaraju prema prostranom glavnom trgu, koji svojim arhitektonskim okvirom i podom popločanim velikim kamenim pločama daje dojam široke pozornice.

Nasuprot palači diže se reprezentativna fasada župne crkve sv. Stjepana koja je sagrađena na mjestu starije crkve od koje ništa nije sačuvano. Uz crkvu stoji visoki i masivni zvonik-kula iz 13.-14. stoljeća, koji dominira cijelim naseljem.

S južne strane župne crkve nalazi se velika renesansa palača, tzv. kaštel. Pretpostavlja se da je ona bila sjedište prvih feudalnih gospodara Motovuna.

Ispod cijelog unutarnjeg trga nalazi se velika cisterna koja je naselje opskrbljivala vodom kroz dva bunarska grla, od kojih je ono na sjevernom dijelu trga iz 15. st., dok je ono ispred „kaštela“ najstarije bunarsko grlo u Motovunu iz 1330-ih godina.

Podgrađe - suburbij, na južnoj padini brežuljka, izgrađeno je u neposrednoj zaštiti visokih zidina prvog pojasa. Njihova izgradnja počinje dosta rano, od 14. st. nadalje. Današnja je crkva sv. Antuna u tom dijelu grada potpuno pregrađena (1855.) srednjovjekovna crkva sv. Ciprijana.

Predgrađe, koje se smjestilo na istočnom prilazu središtu naselja, izgrađeno je nešto kasnije od podgrađa. Crkva Madone od Servita i zvonik uz nju sagrađeni su u 17. st. u baroknim oblicima skromnih razmjera.

I predgrađe – Gradicijol, također je bilo zaštićeno zidom, ali samo s južne strane jer je sjeverna strana prirodno zaštićena strminom brijega.

Na mnogim zgradama Motovuna sačuvani su kameni grbovi koji su pripadali plemićkim obiteljima (Jenko, 1968.).

Slika 1. Motovun

(Izvor: fotografirala autorica)

Slika je nastala na potezu stare dionice Pula – Pazin – Motovun, koja vodi do imponantnog vidikovca, odakle seže pogled na Motovun i njegove zidine.

2. KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE MOTOVUNA

S obzirom na bogato kulturno-povijesno nasljeđe koje Motovun nudi, ovo je poglavlje posvećeno upravo tim vrijednostima koje je grad ostavio iza sebe.

2.1. Povijest Motovuna i Motovunštine

Motovun se razvio na uzvisini, na mjestu prapovijesne gradine te na nekoliko susjednih brežuljaka (Šublenta). Prostor oko Motovuna bio je naseljen i u antičko doba, kad se nalazio na rubu parentinskog agera (nalazi ulomaka antičkog natpisa u Motovunu i Brkaču, izloženi u lapidariju u kuli). Kao sjedište feudalnog posjeda počinje se razvijati od 8. st., a prvi se put spominje u listini Rižanske skupštine 804. Dio prihoda pripadao je porečkom biskupu, odnosno akvilejskom patrijarhu, a oni su feud u 12. st. prepustili grofovima Goričkim. Od sredine 13. st. imao je podestata kojega je patrijarh potvrđivao. Nastojeći se osloboditi njegove svjetovne vlasti, Motovun je 1278. došao pod vlast Venecije; nakon toga nastalo je nemirno razdoblje obilježeno sukobima do kraja 13. st. Do 18. st. bio je važna točka u mletačkom dijelu Istre, između ostaloga i zbog nadzora nad Motovunskom šumom. Poslije Drugog svjetskog rata iselio se velik dio stanovništva, a grad je zapušten; 1970-ih započela je obnova spomenika i stambenih kuća, kao i turistička valorizacija te je danas važno središte toga dijela Istre (<http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1817>, 28. svibnja 2019.).

Stanovništvo se bavi poljodjelstvom, stočarstvom i vinogradarstvom (veliki nasadi vinove loze: teran, pinot, malvazija) te proizvodnjom vina (podrumi). Motovun je sjedište malih poduzetničkih tvrtki, hotela (Kaštel); u novije vrijeme mjesto je održavanja međunarodnoga filmskog festivala (Motovun Film Festival) i likovnih priredaba te je sjedište Međunarodnoga centra za hrvatska sveučilišta u Istri (<https://www.istrapedia.hr/hrv/333/motovun/istra-a-z/>, 28. svibnja 2019.).

Motovunska šuma obrasla je starim listopadnim drvećem na naplavinama uz rijeku Mirnu. U ovoj šumi obilježje prirodne rijetkosti daje hrast lužnjak (*Quercus robur*), koji je uobičajena vrsta u nizinskim krajevima kopnenih dijelova Hrvatske. Za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije šuma je bila rezervat uzgoja drveća za opskrbu brodogradilišta graditeljskim drvom, a danas je najveće jedinstveno svjetsko stanište bijelog tartufa (*Tuber magnatum Pico*) (<https://www.tz-motovun.hr/prirodne-znamenitosti/motovunska-suma>, 28. svibnja 2019.).

Slika 2. Motovunska šuma

(Izvor: fotografirala autorica)

2.2. Arhitektura i znamenitosti

Motovun je grad prepun kulturno-povijesnih obilježja raznih vladavina, što ga čini još posebnijim.

2.2.1. Gradiziol

Na ulazu u povijesni dio grada nalazi se groblje s crkvom Sv. Margarete. Ovaj se predio grada naziva Gradiziol, a kao predgrađe razvio se tijekom 14. i 15. stoljeća. U Gradiziol se ulazilo kroz vrata koja su se nalazila na početku današnje ulice. Sjeverni pristup predgrađu čuvao je niz visokih, dijelom utvrđenih kuća, a južnu stranu zid s opkopom. Današnji je izgled Gradiziol dobio u 18. stoljeću, uz manje graditeljske intervencije tijekom 19. stoljeća (Rimanić, 2013.).

2.2.2. Crkva Blažene Djevice Marije od Servita

Na ulazu u Gradiziol nalazi se crkva Blažene Djevice Marije od Servita. Crkva je zapravo dio samostana koji su 1580. počeli graditi motovunski franjevci konventualci, a 1584. dovršili „Redovnici Službenici Blažene Djevice Marije“, poznati i kao serviti. Uz crkvu su serviti 1595. podignuli samostan u kojem su djelovali do 1790., a 1749. uz crkvu su podignuli i zvonik visok 15 metara. U podu je crkve niz grobnica imućnih motovunskih obitelji (Rimanić, 2013.).

2.2.3. Kula i lapidarij

Kula, poznata i kao „Nova vrata,, (*Porta Nuova*) prema natpisu nad izlaznim portalom ovaj je naziv dobila obnovom 1607. u vrijeme podestata Marca Pasqualiga. Prvobitna je kula na ulazu u Motovun bila izgrađena u 12. ili 13. st., kada i drugi krug zidina, *barbacan*. Kula je povezana s komunalnom palačom, a kroz nju i sa zidinama citadele. Nad ulaznim i izlaznim portalima, nad nekadašnjim gradskim vratima, izgrađene su mašikule kroz koje su branitelji na neprijatelja bacali teške predmete, a najčešće su ih polijevali vrelin uljem i uzavrelom vodom. Zajedničkim ulazom uz prolaz prema *barbacanu* ulazi se u kulu, ali i dio komunalne palače u kojoj je 1968. uređena poznata likovna galerija koja nosi naziv „Pet kula“ (Rimanić, 2013.).

U prolazu pod svodom kule uređen je 1931. lapidarij u kojem su izloženi rimski nadgrobni spomenici „stele“, najvećim dijelom pronađeni na području nedaleke Karojbe, gdje se nalazio rimski vojni logor. Osim ovog uređenog, može se reći da je i cijeli Motovun svojevrsni lapidarij jer se u gradu, na zgradama i u crkvama nalaze isklesana 104 grba, a među njima se izdvaja 13 mletačkih lavova. Mletački lav isklesan u vrijeme mira držao je otvorenu knjigu na čijim je stranicama pisalo „Pax Tibi Marce Evangelista meus“ (Mir tebi Marko, Evanđelistu moj), ali je zato isti lav na grbu isklesanom u vrijeme rata držao zatvorenu knjigu.

Slika 3. Kula

(Izvor: fotografirala autorica)

2.2.4. Komunalna palača

Komunalna palača najvećim je dijelom izgrađena u 13. stoljeću, a u tom je razdoblju, uz javnu funkciju, kao gradska vijećnica služila i kao važan dio obrane grada. Motovunska komunalna palača najsačuvanija je romanička javna građevina u Istri i Hrvatskoj pa se, iako je tijekom stoljeća pretrpjela mnoge graditeljske promjene, na njezinom zapadnom pročelju vide originalne romaničke bifore (Rimanić, 2013.).

2.2.5. Trg Josefa Ressela

Prozvan je po šumaru i izumitelju koji je početkom 19. st. djelovao u Motovunu. Platforma Trga Josefa Ressela podignuta je na nasipu između komunalne palače i visokog zida drugog kruga gradskih zidina. Danas prekrasan vidikovac i jedinstvena terasa, ovaj je prostor nekada bio važna komunikacija motovunske fortifikacije jer povezuje *barbacan* s podgrađem, Borgom, i s najvažnijim motovunskim vratima, onima koje vode u citadelu, najstariji predio grada. Do trga vode i 1052 stube, što predstavlja najduže stubište u Hrvatskoj (Rimanić, 2013.).

2.2.6. Glavna vrata i gradske zidine

S donjeg trga u citadelu, najstariji dio grada, vode glavna gradska vrata, a kroz nadsvođeni prolaz stiže se na „gornji trg“ prozvan Trgom Andree Antica, po slavnom motovunskom skladatelju i tiskaru glazbenih zapisa. Čvrsta vrata i visoka kula, podignuti u 16. stoljeću, pružali su sigurnost građanima i priječili neprijatelju ulaz u grad, a puku, seljacima iz okolice, koji su svojim cokulama klopotali ovim nadsvođenim usponom, ulijevali strahopoštovanje te odavali važnost i moć gospode koja su živjela u citadeli (Rimanić, 2013.).

Gradske zidine ubrajaju se među najsačuvanije srednjovjekovne fortifikacijske sustave u ovom dijelu Europe. Najranije sačuvane motovunske fortifikacije, danas uklopljene u postojeće zidine, sežu u doba romanike 11. i 12. st., kada su izgrađeni visoki i čvrsti bedemi pojačani kulama. Tijekom 12. i 13. stoljeća pojačava se glavni bedem. Početkom 15. stoljeća Motovun je već uobličen u gotičku utvrdu s novim gradskim vratima. Tijekom 16. stoljeća bedemi se ojačavaju, a fortifikacijskom sustavu dodaje se samostan servita s novim bastionom. U 17. stoljeću dio zidina porušen je prema odredbama mirovnog sporazuma između Austrije i Venecije (<https://www.tz-motovun.hr/kultura/gradske-zidine>, 28. svibnja 2019.).

Slika 4. Gradske zidine

(Izvor: fotografirala autorica)

2.2.7. Lođa

Na Trgu Josefa Ressela smještena je lođa, a u njoj je povremeno zasjedalo gradsko vijeće. Pod njezinim su se krovom građanima obznanjivale odluke, suci donosili presude, a služila je i kao promenada na kojoj su prije zalaska sunca sramežljive poglede simpatija i ljubavi izmjenjivali mladi Motovunci mnogih pokoljenja. Motovunska lođa, kao javni prostor, spominje se 1331. kao „Lobia Maior“, ali nije poznato je li se nalazila na mjestu postojeće, podignute u 17. stoljeću (Rimanić, 2013.).

2.2.8. Crkva sv. Stjepana i zvonik

Župna crkva sv. Stjepana podignuta je na mjestu starije crkve, najvjerojatnije romaničke, a ova starija najvjerojatnije na temeljima antičke bazilike. Predaja kaže da su u starijoj crkvi, u 11. stoljeću, pokopani istarski markgrof Enghelbert i grofica Matilda koja je ovoj crkvi darovala zlatni kalež. Postojeća crkva sv. Stjepana izgrađena je od 1580. do 1614., a današnji je oblik dobila tek koncem 18. stoljeća. Zbog manirističkih elemenata glavnog pročelja smatralo se kako je izgrađena prema nacrtima proslavljenog venecijanskog graditelja Andree Palladija.

Slika 5. Crkva sv. Stjepana i zvonik

(Izvor: fotografirala autorica)

Motovunski zvonik, koji dominira cijelim krajolikom srednjeg dijela toka rijeke Mirne, visok je 27 metra, a izgrađen je u 13. stoljeću kao glavna kula i osmatračnica. Tijekom stoljeća više se puta obnavljao, a na koncu je preuređen u zvonik. Na obnove podsjećaju natpisi na njegovim zidovima, a na obnovu iz 1528., koju je poduzeo potestat Giacomo Zeno, podsjeća natpis s njegovim grbom. Na zvonik se nadovezuje zgrada nekadašnjeg gradskog zatvora, a danas u njoj djeluje Međunarodna ljetna škola arhitekture (Rimanić, 2013.).

2.2.9. Palača Polesini

Palača Polesini datira iz 18. stoljeća, a u njoj danas djeluje Hotel „Kaštel“. Pred palačom je grlo cisterne iz 1322., a uz grb obitelji Molino na njoj se nalazi i najstariji grb Motovuna. U njoj su živjela pokoljenja najbogatije motovunske patricijske obitelji koja je upravljala velikim kompleksima plodne zemlje na području Zamaska, Motovunskih Novaka i Poreča.

Od 18. stoljeća Polesini nose titulu markiza, a iz njihova roda potječu brojni uglednici i intelektualci (Rimanić, 2013.).

2.2.10. Borgo

Podgrađe, Borgo, razvilo se tijekom 14. stoljeća, a do 17. stoljeća bilo je opasno zidinama, od kojih su sačuvani tek fragmenti i „gotička vrata“ nedaleko crkve sv. Ivana Krstitelja i Blažene Djevice Marije od Vrata. Kroz Borgo spušta se ulica uz koju se sa svake strane, u gotovo neprekinutom nizu, redaju uglavnom stambene zgrade (Rimanić, 2013.).

Slika 6. Ulaz u podgrađe, Borgo

(Izvor: fotografirala autorica)

2.2.11. Crkva sv. Antuna Padovanskog i sv. Ciprijana

Crkva sv. Antuna Padovanskog ranije je bila posvećena sv. Ciprijanu, a kao takva spominje se 1454. Izgrađena u 15. stoljeću uz kulu i vrata koja su Borgo povezivala s *barbacanom*, temeljito je obnovljena zavjetnim darovima protiv kuge sredinom 19. stoljeća.

Sv. Ciprijan zaštitnik JE od kuge, stoga je razumljiva gradnja crkve posvećene njemu na ulazu u grad, s očitom namjerom graditelja da se opakoj bolesti spriječi ulazak i širenje gradom (Rimanić, 2013.).

2.2.12. Hospicij

Ubožnica ili hospicij u Motovunu postojali su još u srednjem vijeku, a liječnik i ljekarnik u gradu djelovali su već 1331. Nije poznato je li upravo na ovom mjestu djelovao liječnik, ali zna se kako je ovim hospicijem, obnovljenim 1622., upravljao liječnik koji je, uz kirurga, bio na gradskoj plaći. Obično su korisnici hospicija, beskućnici, prosili po gradu i okolici, a u zgradi su samo noćili i pripremali hranu koju su isprosili (Rimanić, 2013.).

2.2.13. Crkva Sv. Ivana Krstitelja i Blažene Djevice Marije od Vrata

Crkva je podignuta 1521. na mjestu ranije, izvan gradskih zidina, pred ulazom u Borgo, ispred samih gotičkih vrata, a 1898. dograđen joj je 15 metara visok zvonik. Na sredini crkve podignut je oltar sa stubištem i slikom Blažene Djevice Marije s djetetom, koja se, prema predaji, upravo na tom mjestu ukazala na smokvi, poput biblijskog Zakeja (Rimanić, 2013.).

Slika 7. Crkva sv. Ivana Krstitelja i Blažene Djevice Marije od Vrata

(Izvor: fotografirala autorica)

2.3. Znameniti Motovunci

Andreas de Atiquis (Andrea Antico), rodio se 1480. u Motovunu. Bavio se sastavljanjem muzičkih antologija, skladanjem, tiskanjem i izdavanjem muzičkih djela. Među prvima koristi pomične note i dvorez kao tehniku u tiskanju muzikalija. Njemu u čast gornji trg nosi njegovo ime.

Josef Ressel, rodio se 1793., bio je inženjer šumarstva u Austriji. Ovdje dugi niz godina uspješno obnavlja Motovunsku šumu nakon francuske devastacije. God. 1829. Ressel postiže svjetsku slavu izumom broskog vijka, koji je i danas u upotrebi.

Vladimir Nazor, poznati hrvatski pisac i pjesnik, rodio se 1876., na Braču, a u Istri je dugo živio i radio. U Motovun dolazi često jer ga stari grad i njegova povijest inspiriraju za pisanje. Brojna njegova djela spominju Motovun, a najpoznatija je pripovijetka „Veli Jože“ iz 1908.

U njoj Nazor govori o potlačenosti istarskog naroda od strane Venecije i njegove želje da se tih teških „okova“ zauvijek oslobodi.

Mario Andretti, rodio se 1940. u Motovunu. Kao dijete, s obitelji napušta Istru i odlazi u Ameriku. Tamo postaje vozač auto-utrka. Pobjednik je utrke „500 milja Indianapolisa“ 1969., a 1978. postaje svjetski prvak „Formule 1“ (Radojčić, 2010.).

Slika 8. Kuća Maria Andrettija

(Izvor: fotografirala autorica)

3. PRIMJER DOBRE PRAKSE ZA RAZVOJ KULTURNOG TURIZMA

Ovo poglavlje temeljeno je na ideji poticanja i razvoja kulturnog turizma na području Motovuna. Unatoč njegovom iznimno povoljnom strateškom položaju, posebnoj kulturnoj, povijesnoj i turističkoj vrijednosti, stari je grad moguće uključiti u brojne programe i manifestacije kako bi se njegova povijest i tradicija održala te promovirala kroz postojeće i nadolazeće generacije. Kroz sljedeća tri primjera, na prvi pogled potpuno različita, ali usmjerena prema istom cilju, prikazat ću u nastavku kako se uz malo truda mogu realizirati noviteti na tržištu kulturnog turizma.

3.1. Motovun film festival

Festival je pokrenut 1999. na inicijativu skupine filmskih profesionalaca, kao odgovor na tada prevladavajući trend da se u kinima prikazuju prije svega visokokomercijalni filmovi. Motovun Film Festival stoga svoj program temelji na filmskim pričama koje dolaze sa svih strana svijeta, dobrim dijelom iz malih produkcija i nevelikih kinematografija. Od samih svojih početaka MFF je u svom podtekstu bio mjesto koje brani pravo na individualnost i slobodoumnost. Takav koncept brzo je pronašao svoju publiku. Projekcije se održavaju u dva zatvorena i dva otvorena kina, svakodnevno, bez prekida, od 10 ujutro do svitanja sljedećeg dana, u ukupnom trajanju od pet dana (Rimanić, 2013.).

3.2. Parenzana

Uskotračna vinska pruga Parenzana prometovala je Istrom od 1902. do 1935. i spajala Trst s Porečom, preko Kopra, Pirana, Buja, Grožnjana, Završja, Livada, Motovuna i Vižinade. U dužini od čak 123 kilometara, prelazila je preko jedanaest mostova, šest vijadukata i kroz devet tunela. Bila je „dobri duh“ toga kraja jer je omogućila razvoj tada najsiromašnijih dijelova Istre. Prevozila je poljoprivredne proizvode sjeverozapadne Istre - vino, voće, povrće, žito. Teret je od Poreča do Trsta putovao sedam sati, a putnici nešto „brže“, oko šest sati.

Planirano je bilo čak i produljenje pruge do Kanfanara, ali bez realizacije, zbog Prvog svjetskog rata i propasti Austro-Ugarske. Uvođenjem jeftinijeg autobusnog prijevoza, pruga je izgubila smisao pa je vlak posljednji put prometovao Parenzanom 31. kolovoza 1935. Pruga je razmontirana, vagoni i lokomotive rasprodani, a tračnice ukrcane na brod koji ih je iz Kopra

1940. trebao prevesti do Abesinije. Navodno nisu nikad stigle na odredište, a priče kazuju kako je brod potopljen pa ostaci ove popularne istarske pruge i danas snivaju negdje na dnu Sredozemlja.

Parenzana je oživjela zahvaljujući suradnji Istarske županije i EU, što je rezultiralo projektom Parenzana-put zdravlja i prijateljstva, vrijednim 174 tisuće eura. Financira ga s 90 % iznosa EU putem Programa za susjedstvo Interreg IIIA Slovenija-Mađarska-Hrvatska 2004.-2006., a ostatak osigurava Istarska županija, koja i vodi projekt. Uz to, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka nedavno im je bespovratno osiguralo 125 tisuća kuna za postavljanje ograda na jedan od vijadukata Parenzane. Na stotu obljetnicu otvaranja pruge, 2002., pokrenuta je inicijativa za njezinu obnovu pa oživljena trasa Parenzane danas ima također značaj poveznice, ali u turističkom smislu piše joj se nova povijest - budućeg brenda Istre. Ljubiteljima brdskog biciklizma Parenzana simbolizira jednu od najatraktivnijih *mountain bike* maraton utrka u svijetu, *adrenalinaca* i rekreativaca sve je više na njezinoj trasi jer je raskršćena, uređena i označena, a opet divlja (<http://www.motovun.hr/index.php/opci-podaci/povijest-motovuna>, 28. svibnja 2019.).

3.3. Veli Jože i Istra Inspirit

Veli Jože predstavlja nov proizvod hrvatskog turizma koji je usmjeren na stvaranje slike Motovuna kao destinacije svjetskih divova, fantastične književnosti i prikazivanja filmova o divovima.

Razvijanje teme o Velom Joži pridonosi očuvanju zavičajnih vrijednosti i tradicijske kulture te također služi kao sredstvo za promidžbene strategije jer definira naš identitet i na taj način, putem kulturnih proizvoda, prodaje lokaciju stvarajući imidž destinacije.

Veli Jože posebice je atraktivan djeci i posjetiteljima koji se mogu uključiti u radionice te sudjelovati u izvođenju predstave koju zajednički pripremaju uz pomoć stručnog voditelja. Ove se radionice odvijaju cijeli dan. Festival se najbolje opisuje kao obiteljski jer su programi i sadržaji koncipirani za cijelu obitelj te se svi uzrasti mogu dobro zabaviti, nešto naučiti i uživati u ljepotama Motovuna i njegovih divova.

Osim u predstavi, koju organizira glumačka skupina Istra Inspirita, gosti mogu uživati i u posebnom kutku, „Veli Jože - art & gourmet experience“ meniju: divovskom kolaču s višnjama, bevandinu s medom i žavajonu s fritulama. Posebna je atrakcija i čokolada Velog

Jože, naravno s tartufima. Tu se gostima nude i kratkometražni filmovi, sajam starih zanata, puštanje svjetlećih lampiona, ulični zabavljači i glazbenici (<http://istrainspirit.hr/blog/tag/veli-joze/>, 28. svibnja 2019.).

Slika 9. Veli Jože

(Izvor: fotografirala autorica)

Ovakve manifestacije obogaćuju kulturno-turističku ponudu oživljavanjem povijesnih događaja na autentičnim lokacijama, kroz uprizorene istarske legende i mitove. Također, dobar su primjer razvoja destinacije i privlačenja turista ponudom koja nije temeljena samo na „suncu, moru i plažama“.

ZAKLJUČAK

Motovun je, od svih gradova u unutrašnjosti Istre, najbolje sačuvao lice srednjovjekovnoga grada, a pokazuje nam ga i danas, dok prolazimo njegovim zidinama, strmim ulicama i prostranim trgovima.

Zanimljivo je da do vrha motovunskog brijega, do njegovog venecijanskog gradskog trga, vodi najduže istarsko stubište, s 1052 stube.

Osim što ima veliku kulturnu-povijesnu i prirodnu vrijednost, područje oko Motovuna omogućuje svim posjetiteljima uživanje u rekreativnim sadržajima. Motovun je svojom ponudom pravo mjesto za aktivan odmor. Uz pješaćenje i bicikliranje, Motovun i okolicu može se upoznati i kroz organizirane ture lova na tartufe, a za one željne adrenalina, tu je u ponudi i *paragliding* te vožnja balonom.

Česta događanja također obogaćuju turističku ponudu ovoga prekrasnoga gradića. Zbog povoljnih vremenskih uvjeta, kao i geografskog položaja, Motovun je domaćin nekoliko manifestacija. No, svakako je najpoznatija manifestacija Motovunski filmski festival.

Ono o čemu treba voditi računa jest da se populariziranjem destinacije, koja je kod Motovuna evidentna, ne dovede u pitanje kvaliteta življenja domaćeg stanovništva i da se osigura zaštita kulturno – povijesnog nasljeđa. S obzirom da turizam pridonosi cjelokupnom gospodarskom razvoju, razvijanje kulturnog turizma i valorizacija kulturno-povijesnog nasljeđa trebao bi biti jedan od primarnih ciljeva općine.

Motovun je, prema mišljenju alternativnih (*New age*) znanstvenika, najsnažnije izvorište pozitivne energije u Istri jer se ovdje križaju tri „zmajeve brazde“. Njihova je uloga raznošenje energije koja se oslobađa kroz zemljine dišne otvore, čime životnom energijom opskrbljuju sva zemaljska bića, od biljaka do čovjeka, sve čime je naseljen krajolik. Možda je upravo to sasvim dovoljan razlog za posjet i bijeg od gradske buke.

POPIS LITERATURE

1. Knjige:

Radojčić, Z. V., 2010., *Motovun-vodič grada*, Matica Adriatica, Pula

Rimanić, M., 2013., *Motovun-Montona*, Općina Motovun, Motovun

2. Članci u časopisu i knjizi:

Bertoša, S., 2008., Motovun i Motovunština u novome vijeku, *Croatica Christiana periodica: časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovske fakulteta u Zagrebu*, god. 32, br. 62, str. 1.-19., Zagreb

Bertoša, S., 2013., Povijesne crtice o istarskim šumama: Motovunska šuma, Kornarija, Kontija, Vidorno, Šijana i Ližnjemoro (uz osvrt na granične oznake), u: *Kamik na kunfinu: granične oznake u istarskim šumama*, urednica Tatjana Bradara, Monografije i katalogi 22 – Arheološki muzej Istre, str. 15.-51., Pula

Jenko, V., 1968., Motovun i obnova istarskih gradova, *Dometi*, br. 2-3, str. 104.-110., Rijeka

3. Internetski izvori:

Općenito o Motovunu

<http://www.motovun.hr/index.php/opci-podaci/povijest-motovuna>, 28. svibnja 2019.

Povijest Motovuna

<http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1817>, 28.05.2019.

<https://www.istrapedia.hr/hrv/333/motovun/istra-a-z/>, 28.05.2019.

Motovunska šuma

<https://www.tz-motovun.hr/prirodne-znamenitosti/motovunska-suma>, 28.05.2019.

gradske zidine

<https://www.tz-motovun.hr/kultura/gradske-zidine>, 28. svibnja 2019.

Parenzana

<http://www.motovun.hr/index.php/opci-podaci/povijest-motovuna>, 28. svibnja 2019.

Istra Inspirit

<http://istrainspirit.hr/blog/tag/veli-joze/>, 28. svibnja 2019.

POPIS SLIKA

Slika 1. Motovun	5
Slika 2. Motovunska šuma	7
Slika 3. Kula	9
Slika 4. Gradske zidine.....	11
Slika 5. Crkva sv. Stjepana i zvonik.....	12
Slika 6. Ulaz u podgrađe, Borgo	13
Slika 7. Crkva sv. Ivana Krstitelja i Blažene Djevice Marije od Vrata.....	15
Slika 8. Kuća Maria Andrettija	16
Slika 9. Veli Jože.....	19

SAŽETAK

Rad istražuje temu kulturno-povijesnog nasljeđa Motovuna i Motovunštine. Budući da su se vladavine nad Motovunom neprekidno izmjenjivale kroz dugi niz stoljeća, njihov utjecaj odrazio se na građevine, kulturne spomenike, kao i na sam identitet grada.

U prvom dijelu rada navedene su opće informacije i karakteristike Motovuna. Poblizje je predstavljena uloga njegovih zidina. Tlocrt ovog srednjovjekovnog naselja razdijeljen je na tri glavna, međusobno povezana područja: središte, podgrađe-Borgo, izgrađeno neposredno ispod visokih zidina na južnoj padini i predgrađe, zvano Gradicijol.

U drugom dijelu rada jezgrovito je prikazano kulturno-povijesno nasljeđe Motovuna. Kroz ovaj dio rada dobiva se najbolji uvid u neprocjenjivu vrijednost ovoga karakterističnoga istarskoga gradića, kojoj smo i danas svjedoci. Posljednje poglavlje u ovome dijelu rada posvećeno je znamenitim Motovuncima.

U trećem dijelu rada navedeno je nekoliko primjera dobre prakse za razvoj kulturnog turizma. Manifestacija MFF je, dakako, već prepoznatljivi *brend* Motovuna koji iz godine u godinu posjećuje sve veći broj ljudi. No, projekt Parenzana i Veli Jože također bude sve veću zainteresiranost kod posjetitelja te se sa sigurnošću može reći da je Motovun, uz sve navedeno u ovome radu, te gastronomiju koju nudi, jedna od najpoželjnijih destinacija na poluotoku Istre.

KLJUČNE RIJEČI: Istra, Motovun, Motovunština, povijest, kulturna baština, manifestacije, Parenzana

SUMMARY

This thesis presents the cultural and historical heritage of Motovun and of the area surrounding it. Throughout centuries, Motovun has been held by many rulers and this fact has left a mark on its buildings and cultural monuments, as well as on the identity of the town.

The first part of the thesis offers general information and describes some characteristics of Motovun, as well as the role played by its town walls. This medieval town is divided into three areas that are connected: the old core, the Borgo area, which was built on the southern slope along the town walls, and the suburb called Gradicijol/Gradiziol.

The second part of the paper is a succinct outline of the cultural and historical heritage of Motovun. This part offers a valid insight into the inestimable relevance of this quaint Istrian town, which we can still witness at present. The last chapter is dedicated to famous Motovun-born people.

A few examples of good practice for the development of cultural tourism can be found in the third part of this thesis. The Motovun Film Festival (MFF) is a well known brand of Motovun and it is an event that is attended by more and more people every year. Nevertheless, the Parenzana track and the Veli Jože project also attract numerous visitors, as well as does local gastronomy. All things considered, it can be firmly stated that Motovun is one of the most desirable destinations of the Istrian peninsula.

KEY WORDS: Istria, Motovun, Motovun area, history, cultural heritage, events, Parenzana track

Sažetak preveo i pregledao:

dr. phil. Vito Paoletić, stalni sudski tumač za
engleski, njemački i talijanski jezik